

MEETZAAL

TIJDSCHRIFT
VOOR LEIDSE
NEERLANDICI

Speciaal Karel Bostoën-nummer

Uitgebreid interview • Collega's, alumni en studenten aan het woord • De verstandige kok

En verder

Essay: Vogelzang en mensentaal • Van Vondel tot Shell • Een zwak voor zwakke werkwoorden • Proefschrift van Jaap de Jong en Bas Andeweg • Ventiel • In memoriam: Zaalberg • Neerlandistiek wereldwijd

JAARGANG 1 (2004) NUMMER 2

Colofon

Jaargang 1 Nummer 2
November 2004

Metaal

Tijdschrift voor Leidse neerlandici
ISSN 1573-6210

Metaal verschijnt twee keer per jaar. Het blad wordt verspreid onder studenten en docenten van de Leidse opleiding Nederlandse taal en cultuur en onder de leden van Siegenbeek, Alumnivereniging Leidse Neerlandici. Voor andere belangstellenden is een jaarabonnement (EUR 12,50) beschikbaar.

Postadres

Opleiding Nederlandse taal en cultuur
Postbus 9515
2300 RA Leiden

E-mail en website

metaal@siegenbeek.nl
www.siegenbeek.nl

Redactie

Erik Bimmel, Berry Dongelmans, Caryn 't Hart, Jaap Korving, Ludo Jongen, Marijn Roos, Elise van Walstijn, Ardi Warnar (eindredactie), Suzanne de Werd (coördinator), Astrid van Winden

Aan dit nummer werkten mee

Ingrid de Bonth-Weekhout, Tineke Janzen, Joanne Klumpers, Johan Koppenol, Frank Landsbergen, Sander Sauvé, Ingrid Persoon, A. Agnes Sneller, Kees Snoek, Paul Stolwijk, Boukje Thijs, Niels Verwers, Anneke Würth en Swen Zuiderwijk

Opmaak

Frank Landsbergen & Sven Kruijzinga

Druk en oplage

Labor Vincit, Leiden
350 exemplaren

Beeldmateriaal

Voorkantillustratie en tekeningen:
Ardi Warnar

Inhoud

REDACTIONEEL

Herfsttij..... 3

INTERVIEW

Karel Bostoën: "Neerlandici vind ik geen slecht volk"..... 4
Tineke Janzen en Johan Koppenol

ESSAY

Vogelzang versus mensentaal.....9
Frank Landsbergen

UIT HET VELD

Van Vondel tot Shell.....12
Ingrid de Bonth-Weekhout

ONDERZOEK

Een zwak voor zwakke
werkwoorden.....14
Sander Sauvé en Ingrid Persoon

VENTIEL

Mens sana in corpore sano.....16
Ludo Jongen

RECENSIE

Proefschrift van Jaap de Jong en Bas
Andeweg.....17
Joanne Klumpers

IN MEMORIAM

Carlo Allard Zaalberg.....20
Kees Snoek

SIEGENBEEK

Neerlandistiek wereldwijd.....21
A. Agnes Sneller

RECEPT

De verstandige kok.....22
Karel Bostoën

KAREL BOSTOEN

Collega's, alumni en studenten
aan het woord.....
Verspreid door dit nummer

Herfsttij

Normaal gesproken is het een kwestie van bijeensprokkelen en vergaren om een tijdschrift vol te krijgen. Maar voor de *Metaal* die nu voor u ligt, zijn de artikelen als het ware vanzelf als paddestoelen uit de grond geschoten. De reden voor deze plotselinge aanwas: Karel Bostoën. Na 27 jaar neemt hij afscheid van de Opleiding Nederlands, en dat zal niet ongemerkt voorbij gaan. Niet alleen is hij zelf uitgebreid aan het woord, ook *over* hem hebben alumni, collega-docenten en studenten genoeg hartverwarmends te vertellen. Verspreid door dit nummer vindt u een aantal van de bijdragen die zij speciaal voor Karel schreven. Er was lang niet genoeg ruimte om alle inzendingen te plaatsen. Eind dit jaar zullen alle stukken te lezen zijn op www.siegenbeek.nl.

Graag blijven we ook in de toekomst goedgevulde bladen maken. Daarvoor zijn bijdragen van onze lezers onmisbaar. Het deed ons dan ook veel genoegen dat we van twee kersverse tweedejaars een artikel ontvingen over een eerstejaarswerkgroep Moderne Taalkunde. Met deze bijdrage en al de andere uit allerlei windstreken en vakgebieden aangewaaide artikelen zal de vonk ook deze keer zeker weer overspringen.

De wind giert, de regen klettert, maar wie zich zelfs na het lezen van dit nummer nog koud en hongerig voelt, kan zich tot slot warmen en laven aan één van Karels meest beroemde historische recepten voor een oeroude 'hollandse' stampot.

Onze redactie kijkt immer reikhalzend uit naar nieuwe onderwerpen. Dus ligt er iets op de plank (een onderzoek, essay, recensie of column); meld je dan bij metaal@siegenbeek.nl of bij één van de redactieleden. De deadline voor het volgende nummer is 1 februari 2005.

Siegenbeek-discussie op 26 november

In 1797 werd Matthias Siegenbeek aan de Leidse universiteit benoemd als eerste hoogleraar in de Nederduitse welsprekendheid. Zijn leerstoel was in feite het begin van de universitaire neerlandistiek. Onze alumnivereniging – hoe kan het ook anders als je *Siegenbeek* heet – vindt het de moeite waard om stil te staan bij de 150ste sterfdag van deze taalbeheerser *avant la lettre*.

Onder auspiciën van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde organiseert *Siegenbeek* daarom op vrijdag 26 november a.s. een discussie over het belang van Matthias Siegenbeek voor het vak. Verdient hij, als grondlegger van de neerlandistiek, een biografie? Hebben zijn taalkundige opvattingen het overleefd? Of wordt zijn betekenis zwaar overschat – een wat saaie geleerde, omhooggefallen bij gebrek aan gewicht? Wat zegt ons het begin van de universitaire neerlandistiek nu nog? “De” neerlandistiek bestaat immers niet meer...

De avond zal beginnen met enkele korte inleidingen op leven en werk van Siegenbeek. Daarna zal een panel van vijf leden – onder wie biograaf en historicus Willem Otterspeer, taalkundige Jan Noordegraaf en publiciste Elsbeth Etty – het nut en belang van onze eerste hoogleraar in de neerlandistiek afwegen. De discussie wordt geleid door Coen Gelinck, voorzitter van de alumnivereniging.

De alumnivereniging nodigt alle docenten en studenten van de opleiding en alle alumni van harte uit deel te nemen aan deze discussieavond. De toegang is gratis. De bijeenkomst begint om 20.00 uur. Aansluitend is er een borrel. Informatie en aanmelding (vóór 20 november a.s.): Korrie Korevaart (tel. 071-5273084; k.korevaart@let.leidenuniv.nl). Zie www.siegenbeek.nl

www.siegenbeek.nl

"Neerlandici vind ik geen slecht volk"

Een interview met Karel Bostoën

Karel Bostoën neemt na 27 jaar afscheid van de Leidse universiteit. Wij spreken hem thuis tijdens een druilerige augustusmiddag. Laika, de logerende hond van zoon Steven, ligt voor pampus op zijn kleed, met als gevolg dat kat Nero zich buiten zit te verbijten onder de tuintafel. Een prima uitgangspositie voor een gesprek over cultuurverschillen: over studeren in Vlaanderen en Nederland, over personeelsbeleid in Engeland en Nederland, over een veranderend vak en natuurlijk over de Leidse opleiding toen en nu.

Karel, laten we bij het begin beginnen: hoe kwam je ertoe te gaan studeren in Nederland? Dat was toen toch geen gebruikelijke stap?

Nee, dat was het zeker niet. Volgens Garrit Stuijveling was ik de eerste student uit Vlaanderen die in Amsterdam Nederlands kwam studeren. In Vlaanderen bestaat Nederlands trouwens niet als aparte studie. Daar heb je de opleiding Germaanse filologie: je studeert dan gedurende vier jaar Nederlands, Duits en Engels. Nu had ik best die drie talen willen doen, daar lag het niet aan. Maar ik was de jongste van acht kinderen en door de omstandigheden thuis was er geen geld meer voor mij om een universitaire studie te bekostigen. Ik zou het dus zelf moeten verdienen, gezien het gebrekkige beurzensysteem in België. De sfeer aan de Belgische universiteiten van toen, die ik goed kende uit de verhalen van mijn broers, trok me helemaal niet. Daarnaast had ik om onduidelijke redenen van meet af aan een slechte verstandhouding met een priester-leraar aan het Klein Seminarie te Roeselare. Deze Robert Lagrain, een ambitieuze man die het later nog tot kanunnik, pastoordeken van Brugge en biograaf van Gezelles moeder zou brengen, doceerde Nederlands in de eindexamenklas zonder neerlandicus te zijn. Hij had aan de Leuvense universiteit Klassieke filologie gestudeerd, maar gaf ook Nederlands.

Lagrain had de ambitie op onze school de 'wonderklas' van Hugo Verriest te laten herleven. Verriest, zelf een leerling van Gezelle, had in Roeselare onder andere de begaafde Albrecht Rodenbach onder zijn leerlingen gehad. Diens kring heeft veel betekend voor het ontstaan van de Vlaamse beweging. Zo iets wilde Lagrain ook wel, en toen de tachtigste verjaardag van Stijn Streuvels werd gevierd, greep hij zijn kans. We moesten allemaal meedoen aan de landelijke opstelwedstrijd. Nu was ik een van de beste opstellers, maar aangezien ik in mijn stuk Streuvels kritisch benaderde, kreeg ik van Lagrain een nul voor mijn werk. Die man

Johan Koppenol (1965) ging in 1983 Nederlands studeren in Leiden. Hij studeerde in 1989 af bij Karel Bostoën. Koppenol is sinds 2000 hoogleraar Oudere Nederlandse Letterkunde aan de VU Amsterdam, en sinds 2002 ook persoonlijk hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam.

Tineke Janzen (1979) studeerde dit jaar af bij Karel Bostoën en werkt momenteel als docente Nederlands op het Zandvlietcollege in Den Haag.

was vreselijk! Zijn Nederlands was ook niet bij de tijd. Ik kan me herinneren – het is maar een klein voorbeeld – dat ik een keer geschreven had dat enkele dames 'iets engs' was overkomen. Hij rekende dit fout, verbeterde het tot 'iets ergs'. Gewoon omdat hij niet wist dat het goed Nederlands was, terwijl ik die kennis had opgedaan door te lezen (de jeugdboeken waren bijna allemaal in het Hollands). Het was die beklemmende sfeer waar ik graag uit wilde. Overigens werd mijn opstel door de landelijke jury uitgekozen als een van de tien beste, terwijl er 7000 waren geschreven.

Natuurlijk was Holland voor de meeste Vlamingen ver weg. Men kwam zelden verder dan Zeeuws-Vlaanderen of Brabant. Maar ik had een oudere broer Guido die in Leiden zat, en ik had tijdens mijn diensttijd in Duitsland gezeten, dus voor mij was de stap niet zo groot om naar het buitenland te gaan. Maar ongebruikelijk was het wel. Daarbij wilde ik alle schakeringen van het Nederlands leren kennen en waar zou dit beter kunnen dan in Nederland zelf, en speciaal in Amsterdam?

Gaf dat een cultuurschok, die overgang naar Amsterdam?

Het was beslist geen cultuurschok in de zin van 'overvallen worden door de grote stad', nee. Je moet je bedenken dat Antwerpen ongeveer even groot was, en Brussel drie keren groter. Amsterdam had toen, in 1965, nog een provinciaal karakter. Iedereen kende iedereen,

AUTORIJDEN

Het was begin oktober. Het dispuut *Prutis* vierde zijn *die*. Zoals altijd stelden Karel en Nel Bostoen hun huis ter beschikking om alle *Prutis*leden te verwelkomen met het traditionele avondgerecht: Spaanse hutspot. De boodschappenlijst werd samengesteld en getweeen gingen wij op pad, langs groenteboer en slager. In weer en wind, en daarom op aanraden van Karel met Nels auto, door mij bestuurd: Karel heeft geen rijbewijs. Bepakt en bezakt wilde Karel nog even langs het instituut, want tijdens het koken van pastinaak en kikkererwt kan natuurlijk nog best een tentamen worden nagekeken. Karel navigeerde me naar de Groen hazengracht, ingeklemd tussen prei en wortelen, vlees van zichzelf, runderlappen en schapenboutjes, zich angstvallig vastgrijpend aan het handvat boven de deur. In de Groen hazengracht stond ik pal op de rem: wegvessperring door een verhuurwagen. Achteruit dus, maar ja, hoe werkte dat met de wagen van Nel? Karel zei welgenmoed dat ik iets met de versnellingspook moest doen, maar wat? Knippen, duwen, trekken? Tot ons geluk kwam een flitsende auto achter ons te staan. Ik vloog naar de bestuurder en vroeg om raad. De man dacht zichtbaar het gebruikelijke: vrouwen achter het stuur... en liep mee naar Nels auto. Toen kreeg hij Karel in de gaten, die wat bedremmeld stamelde dat hij weliswaar al jaren in de auto reed, maar als bijrijder niet wist hoe het ding te bedienen. Daarop keek de bestuurder onthutst naar Karel (een overduidelijke man die dat niet weet?) en zei meewarig, "Van de universiteit zeker?" We zijn toen maar huiswaarts gegaan, naar de plek waar Karel echt in zijn element is: achter het aanrecht.

Bonkye Thijn

maar het was wel de tijd waarin heel veel begon te veranderen. De echte, oude Amsterdammers begonnen in die tijd massaal weg te trekken naar het noorden, naar Purmerend en Grootebroek, en natuurlijk ook naar Almere. In plaats daarvan kwamen anderen. Wij zeiden dan: "Daar komt weer een blik Tilburgers naar de grote stad." Die lui gingen vervolgens net doen of ze Amsterdammers waren, maar het bleef toch klein en bekrompen. Nee, de schok was niet de grote stad, maar de armoedigheid, het kleine en bedompte. Dat kende ik niet uit Vlaanderen.

Het grote voordeel van mijn situatie was dat ik het Nederlands in zo ongeveer al zijn varianten leerde kennen. Ik kende al het Vlaams en het Nederlands van de Jezuïeten, dat meer op het Noorden was georiënteerd. Daar kwam nu het Amsterdams en het Hollands bij, uit alle sociale lagen. Ik moest met studentenbaantjes mijzelf bedruipen, en ik heb veel gewerkt door op te passen. Dat bracht me in de meest uiteenlopende milieus, bijvoorbeeld bij mr. Henri Goeman Borgesius, de hoofdredacteur van de Telegraaf. Dat was een buitengewoon aardige man - al mocht je dat natuurlijk niet vinden, dat was niet politiek correct. Bij hem heb ik toevallig ook nog Ferry Hogendijk ontmoet, die was vreselijk. Zo heb ik ook opgepast bij Jan Vrijman die *Het jaar van de kreeft* aan het verfilmen was, en daar praatte ik ook met hem over. Maar ik kwam ook in huishoudens op Kattenburg waar het zo erg stonk dat je af en toe letterlijk naar buiten moest om lucht te scheppen. Zo heb ik het Nederlands in veel variëteiten leren kennen.

En de studie, was die ook heel anders?

De studietoepak verschilde wel van wat ik gewend was in Vlaanderen. Daar was het onderwijs erg gericht op het geheugen en het reproduceren van kennis. In Amsterdam ging het er meer om dat

je zelfstandig leerde werken, uitgaand van onderzoeksvragen. Dat verschil is er nog altijd, zonder dat dit overigens aan het eind van de opleiding grote verschillen geeft in de kwaliteit van de scripties.

De colleges waren niet allemaal om over naar huis te schrijven. Stuivering was een zeer begenadigd spreker: zijn eerste colleges aan het begin van het studiejaar waren heel goed. Maar na een aantal weken zakte dat in, dan had hij geen tijd meer om zich voor te bereiden. Bij Frida Balk - Smit Duyzentkunst leerden we *close reading* aan de hand van Vasalis. Maar het belangrijkste dat ik heb geleerd was toch de filologie. Achteraf geloof ik dat we het idee hadden dat je alles kon vinden, als je maar goed zocht. Dat past ook in een tijd waarin men dacht dat de samenleving maakbaar was. Het meeste heb ik geleerd van de colleges neofilologie van Pierre Tuynman. Een vreemde man, niet zonder neosadistische trekjes. Zijn colleges leken wel expres op een onmogelijk tijdstip gepland, van vijf tot zeven of half acht, zodat je barstte van de honger - maar als je scherp bleef, leerde je toch wel veel. Didactisch was de man een ramp - vanwege zijn acribie was hij ook de langzaamste corrector van werkstukken die ik ooit heb meegemaakt - maar hij leerde je waar de problemen zaten, liet je voelen hoe weinig je wist. En dan kon je vervolgens zelf aan het werk.

Je hebt gekozen voor de renaissance. Waarom?

Ik had misschien het liefste moderne letterkunde gedaan, maar iedereen koos al voor moderne letterkunde. Vooral de studenten die geen keus konden maken. Dat waren vaak ook niet bepaald de beste studenten. Middeleeuwen deed ik natuurlijk voor geen goud in Nederland, dan had ik beter in Vlaanderen kunnen blijven. Bovendien wilde ik van dat katholieke af. Toch mag je daaruit niet opmaken dat de zeventiende eeuw een negatieve keuze was.

Wat er in Nederland in de 16de, 17de en 18de eeuw gebeurde was van werkelijk groot cultureel belang. Wanneer je met die tijd bezig gaat, weet je dat je met grote geesten in aanraking komt, mensen van een niveau dat je zelf nooit zult benaderen. Met iemand als Erasmus of Spinoza kun je de rest van je leven vooruit, met Huygens ook. Dat kun je geloof ik van Jan Wolkers niet zeggen.

Ik heb me heel lang bezig gehouden met Jan van der Noot. Het viel mij tijdens mijn studie al op dat men in de handboeken niet goed raad wist met deze figuur. Maar, en dat heb ik van Tuynman geleerd, zoiets ligt dan bijna altijd aan de onderzoekers, en niet aan de auteur. Juist die figuren die niet goed in het bestaande beeld passen, kunnen je iets leren over de werkelijke literatuurgeschiedenis. Wij hebben nog steeds last van het beeld van de literatuurgeschiedenis dat in de 19de en 20ste eeuw is gevormd. Het is van essentieel belang om de zaken vanuit de eigen tijd te bekijken en bestuderen. Juist de stiefkinderen van de bestaande literatuurgeschiedenis zijn een prima sleutel tot het verleden. Daarbij is het tevens van belang dat literatuurhistorici samenwerken met andere onderzoekers, zoals historici en kunsthistorici.

Je studie duurde van 1965 tot 1971, daarna ben je in de wetenschap verzeild geraakt. Hoe is dat gegaan?

Ik heb eerst twee jaar lesgegeven op het Rijnlands Lyceum. Ik was via via aan die baan gekomen. Ook toen was het al zo dat je mensen moest kennen om ertussen te komen voor je eerste baan. Daarna ging het wel vanzelf. In mijn geval was Frits Huygens, een verre nazaat van de grote Constantijn, mijn

kruiwagen. Ik heb me in die jaren ingezet voor de vernieuwing van de vakdidactiek, en hoewel men tevreden was over wat ik bereikte, vond ik het toch niet gemakkelijk. Ik ervoer de school als een Hollandse schijnwereld van gezelligheid, met weinig echte collegialiteit. Zodoende realiseerde ik me dat ik liever wat anders wilde: verder met onderzoek. Dat heeft me toch, steeds het meest getrokken: in stilte iets kunnen doen, het kiezen van je eigen onderzoek, je eigen pad, zonder dat je van tevoren weet wat je tegenkomt. Ik ben ook geen echte spreker, ik kom op papier beter tot mijn recht. Ik ben in die periode in contact gekomen met Carlo Zaalberg, die hoogleraar was in Leiden. Hij was de grote specialist in de Van der Nootstudie en wilde mijn proefschrift wel begeleiden.

Vervolgens ben ik voor onderzoek naar België gegaan. Dat was onbetaald, maar Nel en ik konden het financieel wel rondbreien. Ik weet nog dat ik 's morgens met de trein in Antwerpen arriveerde en binnen een mum van tijd een prachtige woonruimte had gevonden voor 116 gulden per maand. Ik heb toen een tijdje prima kunnen werken in de Stadsbibliotheek, het Stadsarchief en het Rijksarchief. In die tijd schreef ik ook mijn eerste grote artikel, voor het afscheid van Zaalberg. Uiteindelijk heeft die onderzoekstijd in Antwerpen maar kort geduurd, want al na een halfjaar belde Zaalberg op, met de vraag of ik niet een halve baan in Leiden wilde voor een half jaar. Aan het eind daarvan vroeg hij mij of ik geen volledige baan als docent in Melbourne wilde. Daar voelde ik eerlijk gezegd niet veel voor: dan was ik veel te ver van mijn bronnen. Ik wilde liever Van der Noots

DE UITSMIJTER

NNP Open Podium 2003: Karel loopt het podium op met een tas vol kaarten en spullen. Hij klapt een tafeltje uit, doet een schort voor en zet een gasbranderje voor.

Op de eerstejaarsdag 1997 bleek Karel Bostoën mijn docent-mentor voor het eerste jaar te zijn. Een man met een grote snor en een pijp. Dat moest dus wel goedkomen. We bezochten al vlot het onvolprezen Loterijmuseum in Den Haag. Hier maakten we kennis met één van Karels fascinaties, het loterijspel door de eeuwen heen. In de jaren daarna volgden er nog meer: De Zuid-Afrikaanse zanger David Kramer, Broer Cornelis, Mr. Fock, Bollekes. Of dit nu was tijdens een college, een werkgroep, tijdens een NNP-excursie of gewoon in 1167, altijd was het boeiend om naar zijn verhalen te luisteren.

Karel steekt het gasbranderje aan, pakt een kaartenpan en laat er butter in smelten. Nog steeds zegt hij niets. Het publiek weet niet wat het er mee aan moet. Hij breekt een eijs op de pan en begint het ei te bakken.

Karel was vooral inspirerend. Hij hield het NNP overeind in moeilijke jaren. Hij hield NNP-bestuurders overeind in moeilijke dagen. Hij liet zijn studenten hard werken voor zijn werkgroepen, maar dat eindigde meestal in goede resultaten. Hij liet studenten onbekende paden inslaan voor hun eindschrijft. Schrijvers als Nomsz en Van Puffenrode werden afgestoft. Lukte het ondanks al deze inspiratie niet, dan was Karel er altijd om je bemoedigend toe te spreken of een schouderklapje te geven. Ik denk er met dankbaarheid aan terug.

Het eijs knettert in de pan. Karel kijkt vriendelijk het publiek in. Hij smooit een butterham. Het ei is gaar. Het gebakken ei glijdt uit de pan op de butterham. Karel zegt: "Zo, dat is nog eens een mooie uitsmijter!" Applaus.

Paul Stalswijk

gangen in Londen wilde nagaan en heb toen een werkbeurs gekregen van The British Council om een maand in Londen te werken. Voor een literatuurhistoricus betekende dit een reis naar het walhalla, al die bibliotheken!

Zo ongeveer op de laatste dag van mijn verblijf daar heb ik Rein Meijer ontmoet. Het klikte tussen ons meteen heel goed. Via hem werd ik in de gelegenheid gesteld naar een tijdelijke baan in Londen te solliciteren. Uiteindelijk zou ik twee jaar in Londen blijven: het tweede jaar op een post die

werd betaald door België. Toen kwam het goed van pas dat ik nog de Belgische nationaliteit had. Die sollicitaties daar waren overigens wel een stuk zwaarder dan ik in Nederland had meegemaakt en nog zou meemaken.

Na twee jaar heb ik weer voor Leiden gekozen – hoewel er zich genoeg andere kansen voordeden. Ik had in Londen kunnen blijven en op den duur Rein Meijer kunnen opvolgen. Juist in de tijd dat ik in Leiden solliciteerde, kreeg ik ook een uitnodiging voor een gesprek in Cambridge. Het contrast had niet groter kunnen zijn. Hier werd je eigenlijk zonder dat iemand je een zinnige vraag stelde gewoon maar aangenomen, terwijl ik in Cambridge moest verschijnen voor een commissie van niet minder dan 26 hoogleraren in toga, die mij een paar uur lang het hermd van het lijf vroegen. In Engeland nemen ze aanstellingen heel serieus, veel serieuzer dan hier. Leiden maakte in dat opzicht geen goede indruk. Toch heb ik voor Leiden gekozen: we hadden inmiddels een jong gezin en nog langer in het buitenland was voor Nel geen optie. Ik werd de opvolger van Sam Lenselink.

En toen volgden er dus nog 27 jaren Leiden. Wat zijn de belangrijkste veranderingen die je hebt gezien in die tijd?

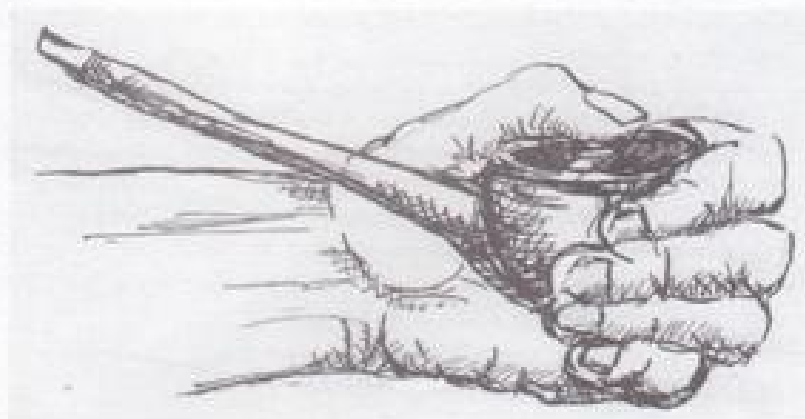
Ik vond die begintijd, de late jaren zeventig, helemaal niet leuk. Dat had meerdere oorzaken. Zaalberg had inmiddels zijn *ius promovendi* verloren en daarom zou de nieuwe hoogleraar, Sonja Witstein, mijn promotor worden. Sonja was een

buitengewoon aimabele persoon, maar helaas is ze heel snel daarna aan kanker overleden. Maar ik vond ook de sfeer niet goed. We zaten in een gebouw aan het Levendaal, boven een supermarkt. Ik weet dat sommige collega's daar heel nostalgisch over praten, 'de soep van mevrouw Filemon' en dat soort zaken, maar ik zie dat toch anders. Het was daar een chaos, en die soep kwam gewoon uit blik, waarbij er

twee keer de hoeveelheid water bijgegooid werd die was voorgeschreven. Ik vond de studenten toen – uitzonderingen natuurlijk daargelaten – ook niet prettig. Het was een verwend slag lieden, dat niet voor het vak kwam, maar graag student wilde zijn. En je kreeg ze niet weg.

Dat is veranderd met de tweefasestructuur in 1982. Dit was een bezuinigingsmaatregel, die in eerste instantie heel heilzaam werkte. Je kreeg een ander soort studenten, er werd beter geselecteerd. Natuurlijk is men sindsdien helemaal doorgeslagen met bezuinigen. Het huidige systeem, waarbij je studenten geen onvoldoende meer kunt geven omdat je wordt afgerekend op de 'output' is het slechtste wat een universiteit kan overkomen. Ik ben niet helemaal pessimistisch, want er zal wel weer wat van gemaakt worden (zij het niet meer door mij), maar als principe is het in mijn ogen het funest. En er is natuurlijk een veel te grote improductieve top aan de universiteit, die bezig is met regelgeving en bureaucratisering. Maar uitein-

delijk gaat het daar niet om. Aan een universiteit gaat het erom dat studenten een goede opleiding krijgen en er goed onderzoek wordt gedaan. De sleutelfiguren aan de universiteit, de studenten en docenten, hebben meer baat bij een kantinejuffrouw dan bij een automaat. Sfeer is heel belangrijk, dat heb ik altijd gevonden. Daarom heb ik me ook altijd ingezet voor het NNP. Overigens: neerlandici vind ik in het algemeen geen slecht volk, dat is bij heel wat vakken minder.

De huidige studenten vind ik heel plezierig. Moderne studenten zijn veel realistischer dan de generatie van 1977. Misschien is het zo dat ze gemiddeld minder kennis hebben wanneer ze aankomen. Maar voor zover dat mijn eigen vak betreft, maak ik daar geen probleem van: dan hebben ze tenminste ook niets verkeerd geleerd, en het vak is ze nog niet tegen gemaakt. Ik zie wel dat er een probleem is wanneer mensen met te weinig algemene kennis binnenkomen. Wanneer je gaat studeren behoor je tot de hoogst opgeleide laag van de bevolking. Dan is het geen luxe, geen keuze of je dingen weet of wilt weten. Een bepaalde basiskennis moet je dan hebben, om dingen en gebeurtenissen te kunnen plaatsen en beoordelen.

En nu lokt dan de vrijheid. Natuurlijk kunnen we niet onder de volgende vraag uit: wat ga je de komende tijd doen?

De eerste tijd ben ik nog druk met een laatste scriptie en een aantal proefschriften. Daarna kan ik me op het onderzoek storten. Ik ga om te beginnen dit najaar naar Rome, waar ik onderzoek ga

doen in een zestal bibliotheken, onder andere om te kijken of ze er veilingcatalogi hebben. Daarna wil ik nog een aantal projecten afronden waaraan ik al lang werk: Broer Cornelis, Dingman Beens, Lourens van Elstland, en de literaire kant van de Verlichting in de Oostenrijkse Nederlanden.

Ga je ons ook nog verrassen met iets spectaculairs?

Wie weet. Ik ga misschien ook nog wel werken aan het Wilhelmus. Daar is al heel veel over gezegd, maar de auteur is nog steeds niet bekend. Niet dat men niet heeft gezocht, maar ik denk dat men op de verkeerde plaatsen heeft gezocht. Je weet nooit van te voren of je iets vindt, maar het zou mij niets verbazen als die auteur wel te vinden blijkt....

Tineke Janzen en Johan Koppenol

GOOGLE

Karel Bostoën. Op Google goed voor 672 hits. Een waardig aantal. En dat voor een Belg! Metaal vraagt me iets over dit icoon te schrijven. Hoe omschrijf je een man die je scriptiebegeleider is geworden, omdat je via andere (NNP-)wegen bij de studie/opleiding op elkaars pad bent beland? Een Tukker die zeker moderne letterkunde gaat doen, maar door het lot van die weg wordt afgeblazen. Je dreigt in het niets te belanden.

En dan staat Karel daar met een reikende hand als een messias... De wereld van letterkundigen der Nieuwe Tijd gaat vrijwel altijd over rozen! En Karel laat me dat inzien; hoe kan iemand met zo veel vuur een verhaal vertellen over vervlogen tijden?

Scriptiebegeleider heet het officieel. Maar Karel leert je zwemmen door je in het diepe te gooien. Mijn scriptieonderzoek vindt plaats in Londen. Pas in de Dutch Church in Londen begrijp ik wat mijn scriptieonderzoek precies inhoudt. Miscommunicatie? Onduidelijkheid tussen Karel en mij? Het antwoord weet ik niet! Ik ben alleen blij dat ik van andere studenten soortgelijke verhalen hoor.

Andere docenten overkomt zo iets niet en dat alles maakt Karel zo puur... een Belg, ja. Genietend van bollekes Belgische bieren en een liefde voor (de geur van de) oudere letteren. Je doorloopt momenten waarbij je in grote bergen boeken verdrinkt en geen uitweg ziet. En pas later bedenk je wat je aan de goede man te danken hebt: ik kan zwemmen!

Niel Verwey

Vogelzang versus mensentaal

Vogels en mensen hebben op het eerste gezicht weinig met elkaar gemeen. Toch is mijn aio-onderzoek gericht op de parallellen in de communicatiesystemen van deze twee uiteenlopende soorten.

Na mijn studie Nederlands in Leiden werd ik benaderd door professor Verhagen met de vraag of ik wilde meedoen aan een samenwerkingsproject tussen biologie en taalkunde. Het thema sprak me direct aan. Samen met een postdoc bij gedragsbiologie, Rob Lachlan, verdiep ik me daarom sinds september 2003 in de parallellen tussen veranderingen in vogelzang en menselijke taal.

Evolutie

De evolutietheorie vormt het uitgangspunt van ons onderzoek. Daarbij moet een onderscheid gemaakt worden tussen twee soorten evolutie, namelijk biologische en culturele. In feite zijn in beide gevallen dezelfde mechanismen werkzaam. De biologische evolutie van soorten vindt kort gezegd plaats omdat mutaties in individuen worden doorgegeven aan het nageslacht. We erven onze genetische structuur van onze ouders en geven deze weer door aan onze kinderen. Darwin heeft halverwege de negentiende eeuw (zelfs nog zonder kennis van het bestaan van genen of DNA) aangetoond dat de individuen binnen een populatie door mutaties een grote variëteit aan eigenschappen hebben. De individuen die eigenschappen hebben die gunstig zijn in de omgeving waarin ze leven (een dikke vacht in het poolgebied, het goed vasthouden van water in droge gebieden, enz.), hebben daardoor een grotere kans te overleven en zich voort te planten dan minder goed aangepaste individuen. Dit heeft tot gevolg dat de eerste

Frank Landsbergen (1977) studeerde van 1998 tot 2002 Nederlands in Leiden. Hij studeerde in september 2002 af bij professor Arie Verhagen in de moderne taalkunde. Sinds september 2003 is hij als aio verbonden aan het Centrum voor Linguïstiek van de Universiteit Leiden (ULCL).

groep individuen relatief zal toenemen, waardoor soorten langzaam maar zeker evolueren.

Culturele overdracht

In de twintigste eeuw heeft men ontdekt dat biologische evolutie (de genetische overdracht van DNA) niet de enige vorm van overdracht is. Overdracht kan ook via het (aan)leren van gedrag plaatsvinden. We noemen dit *culturele overdracht*, die leidt tot *culturele evolutie*. Hoewel culturele en genetische evolutie in principe gelijkwaardige processen zijn, zijn er veel verschillen. Genetische overdracht is eenmalig, terwijl culturele overdracht eigenlijk voortdurend plaatsvindt. Mensen leren van hun ouders, maar ook van bijvoorbeeld leeftijdsgenoten, andere familieleden en docenten. Mede daarom verloopt de culturele evolutie in een veel hoger tempo dan de genetische. Over deze verschillen is in de vakliteratuur veel discussie (mag je culturele evolutie wel *evolutie* noemen als het zo afwijkt van genetische overdracht?), maar dat debat is voor dit artikel verder niet relevant.

Taal is het duidelijkste voorbeeld van culturele overdracht. Maar eigenlijk wordt alles wat je in brede zin als cultuur kunt beschouwen (gewoonten, normen, smaak, kennis) cultureel overgedragen. De mens is hierin niet uniek. Zo kennen verschillende groepen apen in Afrika ieder hun eigen manier om mieren te vangen (de een geeft de voorkeur aan een stok van die-en-die boom, de ander gebruikt altijd een rietpluim, etc.). Die kennis geven ze door aan de volgende generatie binnen hun groep. De wijze van mierenvangen kan dus van groep tot groep verschillen.

Culturele overdracht kan een soort een grote voorsprong geven. Niet elke generatie hoeft het wiel opnieuw uit te vinden. Men kan voortbouwen op de opgedane kennis van voorgaande generaties. Dat de mens hierin een zo hoog niveau heeft bereikt, komt in grote mate door zijn uiterst verfijnde communicatiesysteem. In ons onderzoek benaderen we menselijke

taal vanuit een evolutionair perspectief. We willen zien hoe vruchtbaar een dergelijke aanpak is voor onderzoek naar taalverandering. We hopen dat deze benadering uiteindelijk inzicht kan bieden in de wijze waarop taal zich in de loop der eeuwen ontwikkelt en verandert.

Zangvogels

In de biologie is er al veel onderzoek gedaan naar de evolutie van aangeleerde communicatiesystemen. Over dat van zangvogels is het meest bekend. Het relatief eenvoudige karakter van vogelzang maakt het namelijk bij uitstek geschikt voor onderzoek naar culturele evolutie. Vogeltaal heeft zich bij lange na niet zover ontwikkeld als mensentaal. Zo is de betekenis van vogelzang beperkt tot het aantrekken van vrouwtjes en het verjagen van mannetjes. Ook is de structuur van de liedjes veel minder complex dan van menselijke zinnen.

Vogels blijken net als mensen een 'kritische periode' te hebben. Als ze in hun eerste levensjaren niet aan zang worden blootgesteld zullen ze nooit vloeiende zangers worden. Vogelzang blijkt ook, net als mensentaal, aan continue verandering onderhevig te zijn. Een voorbeeld hiervan is beschreven door mijn collega Rob Lachlan. De liedjes van vinken in verschillende delen van Europa verschillen van elkaar. Zo hebben Nederlandse vinken een zogenaamde 'slag' aan het einde van hun liedje, maar ontbreekt bij de vinken op de

Canarische Eilanden. Door gebrek aan onderling contact zijn de 'talen' van verschillende kolonies langzaam maar zeker uit elkaar gegroeid, net als bij mensentalen gebeurt.

In ons onderzoek proberen wij meer te weten te komen over de relatie tussen culturele overdracht en verandering. Er zijn veel interessante vragen te bedenken. Wat voor effect heeft horizontale transmissie (contact tussen leeftijdgenoten) op het evolutietempo? Hoe verspreiden innovaties zich door een populatie? Hoe groeien twee talen precies uit elkaar? Voor dit laatste willen we bepaalde aspecten van het Nederlands, Engels en Duits als onderzoeksmateriaal gebruiken.

Gedrag van populaties

Voor ons onderzoek maken we gebruik van zogenaamde *agent-based* computermodellen. In de taalkunde worden deze modellen maar mondjesmaat gebruikt. In de biologie, een toch wat exactere wetenschap, zijn ze echter volledig geaccepteerd als hulpmiddel bij onderzoek.

Agent-based modellen zijn modellen waarin populaties worden nagebootst. Deze populaties bestaan uit individuen van wie het gedrag van te voren wordt bepaald. In ons geval laten we de individuen bijvoorbeeld met elkaar communiceren en van elkaar leren. Van te voren kun je bepalen hoe vaak dit gebeurt, en of individuen hun gesprekspartner willekeurig kiezen of bijvoorbeeld alleen

Leerster 1

Leerling 1

Leerster 2

Leerling 2

Deze spectrogrammen geven een voorbeeld van culturele overdracht van de ene generatie op de andere. De kolom links toont de zang van twee verschillende mannetjes (de 'leraren'). De kolom rechts toont hoe mannetjes van de volgende generatie (de 'leerlingen') het liedje van hun leraar overnemen. Ondanks lichte verschillen tussen de twee generaties gebeurt dit verbluffend nauwkeurig.

Ook is goed te zien dat vogelzang bestaat uit een patroon van zich meermaals herhalende elementen. De kleinste elementen worden 'syllaben' genoemd, en een herhaling van een aantal syllaben een 'triller'. Het deel vanaf de twee hoge pieken aan het einde is de voor vinken karakteriserende 'slag'.

diegenen kiezen die dezelfde leeftijd hebben. Ook kun je meer groepen tegelijk hebben, waarin de individuen *anderling* wel contact hebben maar waar het contact *tussen* de groepen ontbreekt of minimaal is. Het is dan interessant te zien hoe snel de 'taal' van de verschillende groepen uit elkaar groeit, en welke mate van contact er tussen de groepen nodig is om deze splitsing te voorkomen.

Dit soort modellen stelt ons in staat om op populatieniveau de gevolgen waar te nemen van individueel handelen. Bij wat grotere groepen en een langere tijdsduur worden de gevolgen al snel heel erg complex en daardoor moeilijk zonder computer te voorspellen. Overigens moet je je bij die modellen ook weer niet al te veel voorstellen. Er zijn zeker geen pratende mannetjes te zien. Een individu bestaat uit een getal en het signaal dat hij produceert, is ook een getal. Als we het model een tijdje hebben laten lopen, kijken we hoe de signaalwaarden in die tijd zijn veranderd. Hoewel de computers tegenwoordig zeer snel zijn, is het nog totaal ondoenlijk dit soort modellen realistischer te maken. Ik had van tevoren niet verwacht dat mijn computer soms zes dagen moet lopen om de berekeningen voor een model uit te voeren. Het is overigens de vraag of het wel nodig is de modellen realistischer te maken. De kracht van een simulatie is juist dat je abstraheert van de

werkelijkheid, anders kun je net zo goed veldwerk gaan doen.

Omdat ons onderzoek nogal nieuw is, is het op dit moment nog onduidelijk hoe ver we ermee zullen komen en wat voor resultaten we zullen behalen. Aan de ene kant is dit soms tamelijk frustrerend, omdat een helder einddoel ontbreekt. Aan de andere kant geeft het ons alle ruimte dieper op iets in te gaan wanneer ons dat interessant lijkt, of te besluiten het over een andere boeg te gooien.

Ik heb al een boeiend eerste jaar als aio achter de rug, waarin ik veel geleerd heb. Het onderzoek beslaat namelijk een diversiteit aan disciplines, zoals de historische taalkunde, de sociolinguïstiek, de cognitieve taalkunde en natuurlijk de evolutiebiologie. Ik lees veel over deze onderwerpen en heb vanwege het computermodel nu ook voorzichtig leren programmeren in de computertaal Java. Maar het mooiste is misschien wel dat ik nu eindelijk naast de duif en de koekoek nog een vogel kan herkennen: de vink.

Frank Landsbergen

KAREL: SPIN IN HET LEIDSE RENAISSANCE-WEB...

Voor ons is Karel altijd vooral degene geweest die ervoor zorgde dat wij – als letterserse Renaissance-enthousiastelingen – deel gingen uitmaken van het grotere Renaissance-geheel. Had Karel ons met zijn inspirerende hoorcolleges en werkgroepen tijdens de Propedeuse en de Verplichte Basis al weggevoerd van de Middeleeuwen (vonden wij ook heel interessant!) naar de Gouden Eeuw, het echte werk begon pas toen wij ons gingen specialiseren. Dat was ook het moment waarop Karel ons introduceerde in de wereld van Proteus, Vereniging van Leidse Renaissancisten. Als geen ander wist hij het lidmaatschap van Proteus aan ons te promoten. En daar bleef het niet bij... Omdat Karel ervan overtuigd was dat nieuw en jong bloed goed zou zijn voor de vereniging, kreeg hij het zowel voor als achter de schermen al snel voor elkaar dat de nieuwste lichting vertegenwoordigd raakte in het Proteus-bestuur. En zo zagen wij Karel tijdens de Proteus-jaarvergadering (rond 3 oktober!): steevast roerend in pannen met Spaanse huitspot, met zeventiende-eeuwse liederen op de achtergrond... Na afloop kreeg iedereen het recept: zowel voor gerecht als voor gezang!

Eenmaal echt geraakt door de schoonheid van de Renaissance-letterkunde besloten wij zelfs een eigen tijdschrift te beginnen. Samen met Boukje Thijs richtten wij daarom *Musaeus, Tijdschrift voor Renaissance-Letterkunde* op. Doel van het tijdschrift was vooral het onder de aandacht brengen van minder bekende zeventiende- en achttiende-eeuwse teksten en tekstjes. Geen van ons had op dat moment al echt veel redactie-ervaring en dus stond Karel ons graag met raad en daad terzijde. Daarmee kwam hij aan de wieg te staan van *Musaeus*, een blad dat het toch zeker een aantal jaargangen heeft volgehouden en dat pas ophield te bestaan toen alle redactie-leden inmiddels waren 'uitgevlogen'.

We zouden nog van alles kunnen zeggen over Karel tijdens werkgroepen (vooral die over Broer Cornelis...) of over Karel als scriptiebegeleider (heel motiverend, een enkele keer licht chaotisch, maar altijd buitengewoon enthousiast), maar de ruimte laat het ons hier helaas niet toe. We houden het hier dus even bij: Karel, gedreven docent, groot Renaissance-liefhebber, enthousiasmerend verteller, bedankt voor je fantastische inleiding en inwijding in de zeventiende- en achttiende-eeuwse letterkunde!

Ingrid de Bont-Workabaat en Sven Zuidervijk

Van Vondel tot Shell

en alles wat daar tussen zit...

Zoveel alumni, zoveel carrières. Of ze nu voor de klas staan, tekstschrijver zijn of romans schrijven voor de kost, de Leidse neerlandici zijn na hun studie in de meest uiteenlopende beroepen terecht gekomen. In de rubriek *Uit het veld* komen Leidse alumni aan het woord over hun carrière en beroep. Wat hebben ze na hun studie gedaan en welke rol speelt de studie Nederlands daarbij?

*Ik heb, heer Landestot, doorreysend uw gebied,
Daer menighmael vernacht, en veel van Godefried,
Den preker van uw vleck, de boeren boeren roemen,
Wiens lof zy niet geen' kunst beboefden te verbloemen.*

De bovenstaande strofe vormt het begin van Vondels *Harpoen*. Vondels hekeldichten hebben me altijd gefascineerd: fraaie lyriek in combinatie met een scherpe tijdskritiek. Tijdens mijn studie Nederlands in Leiden heb ik me met veel plezier in die hekeldichten verdiept. Nu komt het daar echter niet meer van: ik werk, eveneens met veel plezier, voor Shell en het moge niet verbazen dat Vondel daar nauwelijks ter sprake komt...

Mij wordt met enige regelmaat gevraagd hoe ik, 'oorspronkelijk' opgeleid tot neerlandica, bij Shell terecht ben gekomen. Voor veel mensen is mijn loopbaanontwikkeling geenszins vanzelfsprekend. Graag leg ik in deze rubriek uit 'hoe het zo gekomen is'.

Oudere letterkunde

In 1990 begon ik in Leiden aan mijn studie Nederlands. Al meteen ging mijn voorliefde uit naar Oudere Letterkunde. In 1994 studeerde ik bij Karel Bostoen als historisch letterkundige af op de hekeldichten van Vondel. Na mijn afstuderen wilde ik niets liever dan een proefschrift schrijven. Ik begon aan het opstellen van een onderzoeksvoorstel voor een AIO-plaats in Leiden. Omdat zulke plaatsen destijds schaars waren, besloot ik om ook een tweede optie te creëren: ik begon aan mijn propedeuse

Rechten. De keuze voor Rechten lag voor de hand: het vakgebied had mijn belangstelling, de combinatie Nederlands-Rechten is zeer gelukkig en de studie bood me additionele kansen op de arbeidsmarkt.

Het liep allemaal net iets anders: tijdens mijn AIO-aan-

Ingrid de Bonth-Weekhout studeerde Nederlands in Leiden van 1990 tot 1994. Op dit moment werkt zij in een commerciële adviesfunctie als Exploration and Production Supply Chain Leader bij Shell.

vraag in Leiden bood zich een interessante OIO-mogelijkheid in Nijmegen aan. Door NWO werd ik aangenomen binnen het onderzoeksprogramma 'De Nederlandse Cultuur in Europese context'. Ik haalde mijn propedeuse Rechten en werkte vanaf september 1995 – onder de bezielende leiding van professor Hans Bots – tweeënhalf jaar lang met groot plezier aan mijn proefschrift over boekencensuur in de Noordelijke Nederlanden in de zeventiende eeuw. Hierop promoveerde ik in mei 1998 aan de Katholieke Universiteit Nijmegen.

Iets heel anders

Omdat ik het belangrijk vind om altijd meerdere mogelijkheden voor mijzelf open te houden, besloot ik tijdens mijn OIO-aanstelling de lerarenopleiding Nederlands te voltooien in Tilburg. Daardoor verkreeg ik mijn Tweede- en Eerstegraads lesbevoegdheid.

En toen stond ik voor de keuze: net 25 geworden, neerlandica, Doctor in de Letteren, lesbevoegdheden, propedeuse Rechten en hoe nu verder? Grofweg waren er drie mogelijkheden: aan de universiteit verbonden blijven als postdoc, gaan werken als docent Nederlands of 'iets heel anders' gaan doen. Aangezien ik me graag begeef op nieuwe en daardoor uitdagende terreinen, besloot ik mijn kansen te beproeven in het bedrijfsleven.

Nu had Shell mij altijd al gefascineerd. Als kind al vond ik het bijvoorbeeld machtig interessant om langs die grote raffinaderij van Pernis te rijden! Om een lang verhaal kort te maken: via de uitgebreide *graduate* sollicitatieprocedure van Shell International, afgerond met een twee dagen durend assessment, ben ik inderdaad bij Shell in dienst getreden.

Shell is een bedrijf dat niet alleen kijkt naar de specifieke achtergrond van kandidaten. Bij de selectie toetst Shell aan drie hoofdcriteria: *capacity*, *achievement* en *relationships*. Men is op zoek naar creatief denkvermogen, het vermogen om niet alleen plannen te ontwikkelen maar die ook doelgericht uit te voeren en het vermogen om samen te werken met mensen van diverse achtergronden. De eerste functie die een eenmaal aangenomen graduate krijgt aangeboden, is meteen een volwaardige baan

met alle daarbij behorende verantwoordelijkheden.

Nigeria

Inmiddels werk ik ruim zes jaar bij Shell. Ik ben begonnen als 'business analyst' en 'supply chain management consultant', internationale commerciële adviesfuncties in Den Haag. Vervolgens werkte ik – jawell – drie jaar met heel veel plezier op de raffinaderij te Pernis als 'supply category manager'. In die functie was ik commercieel verantwoordelijk voor een portfolio van diverse goederen- en dienstencontracten met derde partijen. Voor mijn derde functie vertrok ik met man en dochter naar Nigeria, waar ik zo'n anderhalf jaar leiding heb gegeven aan een klein team van interne commerciële adviseurs. Inmiddels werk ik voor Shell International Exploration and Production (EP) in Rijswijk als 'EP supply chain leader', opnieuw een internationale commerciële adviesfunctie.

Tijdens mijn functie op de raffinaderij besloot ik in de avonduren mijn Rechtenstudie te voltooien. In mijn dagelijks werk heb ik regelmatig met juridische kwesties te maken. De Rechtenstudie vormt daarom een handige aanvulling op mijn praktijkkennis. Bovendien had ik zo opnieuw een gelegenheid om met universiteit en wetenschap in contact te blijven. Het was wel een uitdaging om alles te combineren: een fulltime baan in Pernis en een avondstudie in Leiden, die ik per se in drie jaar wilde afronden. Tijdens die drie jaar werd, zeer tot ons geluk, ook onze dochter geboren. Het werd uiteindelijk een 'close finish': de Rechten-bul ontving ik één dag voor vertrek naar Nigeria.

Breder perspectief

Met mijn opleidingen bestrijk ik een breed gebied en kan ik zeer diverse activiteiten ont-plooien. Ik ervaar dat als heel prettig. Het is plezierig om naast mijn werk voor Shell terug te kunnen vallen op mijn wetenschappelijke achtergrond (ik probeer nog wel eens een artikel te schrijven). Maar tegelijkertijd wordt mijn wetenschappelijke achtergrond zeer verrijkt met de kennis en ervaringen die ik opdoe in het bedrijfsleven. De combinatie bedrijfsleven en wetenschap maakt dat ik bepaalde zaken in een breder perspectief kan plaatsen en dat ik nuances kan aanbrengen die ik anders wellicht niet zou hebben gezien. Tussen zaken die op het eerste gezicht ver van elkaar verwijderd lijken, blijkt bij nader inzien een groter verband te bestaan. Dat boeit me en dat inspireert me.

En dan Vondel... Ik heb hem de laatste jaren misschien wat verwaarloosd. Daarom nog één keer:

*Wie vond in doeghlijckbeyd oyt sijns gelijckken meer?
Gode offerde hy sijn' dienst, sijn' trouw aen sijn' landsbeer,
En bragt dat woeste volck tot deugbdige bekeering,
Door voorgang eer dan door sijn' ongetoyde leering.*

Het blijft mooi!

Ingrid de Bontb-Weekhout

REALISME

't Was een lange avond geweest. Moe, maar voldaan kwam ik thuis. Greet zat te lezen. Nog vóór ik mijn jas uit had, zei ze:

- "Karel heeft gebeld."
- "Was het belangrijk? Moet ik terugbellen?"
- "Dat weet ik niet, maar hij klonk alsof het erg dringend was."

Dus belde ik Karel - ondanks het late uur - nog maar even. Wat er aan de hand was, weet ik niet meer. Dringend was het in geen geval, want Karel was stomverbaasd. Toen ik hem had uitgelegd dat hij nogal zwaar op de hand, zo niet pessimistisch over kon komen, moest hij hartelijk lachen:

- "Dat is onzin. Ik ben absoluut geen pessimist! Ik ben een realist!"

Hoe het ook zij, telkens als Karel belde tijdens mijn afwezigheid gaf Greet dat later steevast aan me door met de woorden:

- "Het is dringend: het instituut staat op instorten!"

Dan wist ik dat ik rustig en opgewekt kon gaan slapen. Je moet wel realistisch blijven.

Amersfoort, Padre-Pio MMIV

Ludo Jongen

Een zwak voor zwakke werkwoorden

Nederlands is een complexe taal. Neem de werkwoorden. Voor een simpele verledentijd moet je heel wat afwegingen maken: Is het een sterk of zwak werkwoord? Eindigt de stam op een medeklinker uit het kofschip? Is het onderwerp van je zin meervoudig of enkelvoudig? Je moet dus behoorlijk wat bedenken en dat binnen een korte tijd, vanwege de hoge snelheid waarmee we praten.

Dat is niet handig! Je zult dan ook niet al die stappen aflopen als je praat. Sommige woorden zitten kant-en-klaar in je hoofd; daar hoef je niet over na te denken. Niemand zal nadenken over de verleden tijd van *lopen*. Voor werkwoorden die niet zo gemakkelijk in je hoofd zitten, volg je de eenvoudigste weg: je past het procédé toe dat je het meest gebruikt. Het procédé van het zwak maken van werkwoorden is nu productief. Alle nieuwgevormde werkwoorden zijn zwak (ik *mail* – *mailde*). Het procédé van de sterke vervoeging wordt steeds zwakker, maar heeft wel gefunctioneerd. Vandaar dat we nog steeds vervoegingen kennen als *liepen*, *keken* en *begonnen*. Voor sterke werkwoorden die je minder vaak gebruikt zal je echter steeds vaker een zwakke vervoeging kiezen. Vormen als *durfde* en *waaide* zijn al bekend. Het is de vraag of deze verandering nog steeds doorzet. Volgens de theorie zouden vooral minder vaak gebruikte sterke werkwoorden het af moeten leggen tegen de zwakke vervoeging. Is deze verzwakking al zichtbaar of duurt het nog jaren voor we van een taalverandering kunnen spreken?

In ons eerste jaar hebben we in het college Taalverandering en taalverwantschap kennis gemaakt met

Sander Sauvé en Ingrid Persoon zijn tweedejaars studenten Nederlands. Vorig jaar volgden zij het college taalgebruiker en taalgemeenschap. Samen met de andere eerstejaars en met hulp van mw. dr. Ariane van Santen deden ze een klein onderzoek in schijnbare tijd naar de zwakke vervoeging van werkwoorden.

de zogenaamde schijnbare-tijdmethode. Met een onderzoek in de schijnbare tijd kun je in korte tijd het taalgebruik van circa 50 jaar geleden met dat van nu vergelijken. Het idee achter dit onderzoek is dat het taalgebruik van iemand van 20 niet meer verandert. Iemand van 74 spreekt dus de taal van 1950. Door het taalgebruik van iemand van 20 (die de taal anno 2004 spreekt) te vergelijken met dat van iemand van 74 kun je veranderingen tijdens de laatste halve eeuw onderzoeken. Een probleem met de schijnbare tijd methode is echter de monitoring: hoe ontlok je informanten de verledentijdsvormen, zonder dat ze te veel op hun eigen taalgebruik letten? Een simpel gesprek opnemen is ondoenlijk: je hebt dan wel zo min mogelijk *monitoring*, maar de kans dat je de vervoegingen hoort van weinig voorkomende werkwoorden is erg klein. Je komt daarom al snel bij een enquête uit.

In het kader van een ander college (Taalgebruiker en taalgemeenschap) hebben alle eerstejaars (42 in totaal) aan 1 oudere en 1 jongere taalgebruiker een enquête voorgelegd. Zij kregen een invultest waarin hen werd gevraagd de zin voor te lezen en daarbij het hele werkwoord zo te vervoegen zodat het paste in de zin. Voorbeeld: *De lichten werden gedimd en spannende muziek (zwellen) aan*. De informanten moesten dan dus

(advertentie)

7U 7u.nl **DIGITAL
Handmade
ORIGINALS**

DE **Makers** van
 .nvp-plaza.nl
 .mfr-sdx.nl
 .ketel1.nl

... nog **VEEL** en **VEEL meer**

HTML
Content Management Systems
CD-R
Flash
PHP/MYSQL
DVD

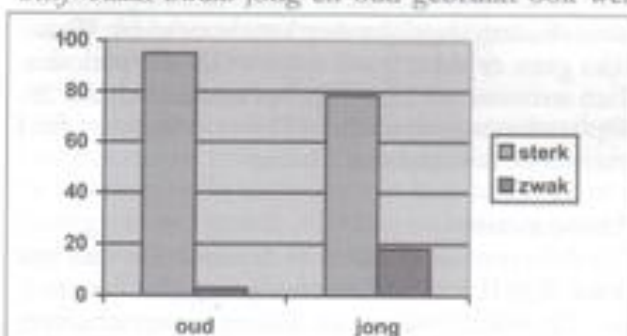
Werkwoord	Aantal maal zwak vervoegd		Werkwoord	Aantal maal zwak vervoegd	
	Jong	Oud		Jong	Oud
Bedriegen	2		Sloepen	1	
Bevelen	23	5	Smijten	4	
Bewegen	2	1	Snarven	1	
Blazen	3		Trekken		
Blinken	12		Verbergen	10	
Helpen	1		Verwerven	4	
Laten			Verzinnen		
Nemen	4		Vreten		
Ontvangen	1		Zwellen	27	8

Figuur 1 resultaat invultest (18 sterke werkwoorden, 14 laag- en 4 hoogfrequent)

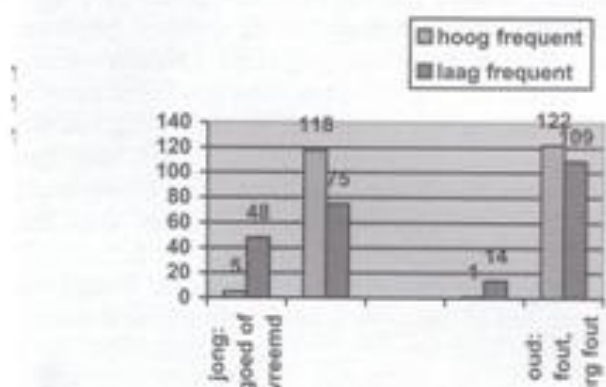
kiezen tussen *zwol* en *zwalde*. Door de verleidentijds-vorm in zinnetjes te vragen gaat de aandacht ook naar de zin zelf en wordt de monitoring kleiner. Toch blijven informanten zich bewust van hun eigen taalgebruik. Je kunt dit echter ook anders zien. Als mensen in deze enquête al zwakke vormen gebruiken, doen ze dat in spontaan taalgebruik zeker!

In de invultest werden 24 werkwoorden gebruikt: 14 laagfrequente sterke werkwoorden, 4 frequente (helpen, laten, nemen en trekken) en 6 zwakke werkwoorden. De laatste waren zogenaamde afleiders en speelden verder geen rol in het onderzoek. De resultaten van de 42 twintigers en 42 ouderen staan in figuur 1.

Daarnaast werd een werkwoord ook wel eens op een foute manier sterk vervoegd. Dat kwam vooral voor in het rijtje: *bevelen* – *beval* – *bevalen* – *bevolen* en *verwerven* – *verwierf* – *verworven*. *Bevalen* en *verwierf* staan zwak: jong en oud gebruikt ook wel

Figuur 2: laagfrequente werkwoorden, sterk of zwak vervoegd (in %)

Figuur 3: beoordelingstest hoog- en laagfrequente werkwoorden (in aantal)

hetzelfde is, hebben deze werkwoorden twee klinkerwisselingen. *Blinken* is een voorbeeld van een werkwoord met een eenvoudig patroon: *blinken* – *blonk* – *geblonken* (i-o-o). Bij *bevelen* en *verwerven* wordt het patroon dus vereenvoudigd: *bevelen* – *bevalen* – *bevolen* (e-a-o) wordt *bevelen* – *bevolen* (e-o-o) en *verwerven* – *verwierf* – *verworven* (e-ie-o) wordt *verwerven* – *verworven* (e-o-o). Dit verschijnsel is zowel bij jong als oud te zien. Verschillen in taalgebruik tussen jongeren en ouderen liggen, zoals verwacht, in de verzwakking (figuur 2).

We zien hier dat vooral jongeren een aantal werkwoorden zwak maken. Dat geldt echter niet voor alle werkwoorden. Vooral laagfrequente sterke werkwoorden hebben een zwakke positie. Bij de twintigers kwam slechts één maal een zwakke vervoeging van een frequent gebruikt werkwoord voor tegenover 107 maal een zwakke vervoeging van een laagfrequent gebruikt werkwoord. Bij ouderen kwam helemaal geen zwakke vervoeging van een frequent gebruikt werkwoord voor. 17 maal vervoegden ouderen een laagfrequent gebruikt werkwoord zwak.

Naast een invultest kregen informanten ook een beoordelingstest met zes zinnen die een zwak vervoegd sterk werkwoord bevatten. Zouden, bijvoorbeeld, jongeren een zin met *glimde* minder sterk veroordelen dan ouderen, dan zou ook dat kunnen duiden op een beginnende taalverandering. Zoals figuur 3 laat zien was er inderdaad een toenemende tolerantie tegenover het zwak vervoegen van weinig gebruikte sterke werkwoorden te zien.

Onze conclusie: Er is een ontwikkeling gaande van sterke naar zwakke vervoeging van een aantal laagfrequente sterke werkwoorden. We moeten echter niet verwachten dat we deze werkwoorden in de nabije toekomst alleen nog verzwakt tegenkomen. Voorlopig verwachten we nog geen zinnen als *bij komde*, *ziende* en *overwinde*.

Sander Sauvé en Ingrid Persoon

Met dank aan mw. dr. A. van Santen en de eerstejaars studenten Nederlands

Mens sana in corpore sano

Ventiel is een rubriek in *Metaal* waarin wij eenieder - student, docent en alumnus - de kans bieden het hart te luchten over onderwerpen die zijn neerlandistisch gemoed bezwaren. In deze eerste aflevering spreekt Ludo Jongen over het sleutelhalen: een ambtelijke regel die hem het zich volledig wijden aan de wetenschap verplicht onmogelijk maakt.

Voor degenen die aan de Faculteit der Letteren verbonden zijn, is de universiteitsbibliotheek even onmisbaar als het stadion voor voetballers. Wetenschap beoefenen is zo iets als topsport bedrijven. Omdat de Leidse alma mater zich graag afficheert als het Europese Harvard, worden docent-onderzoekers in de watten gelegd. In het verleden ging er echter kostbare onderzoekstijd verloren bij het heen en weer lopen tussen de werkplek en de UB. Dankzij de persoonlijke kompjouter en het internet hoeft de letteren-docent-onderzoeker niet meer het tijdrovende wandelingetje naar de UB te maken. Slechts om het gewenste boek in handen te krijgen dient hij zich nog te vervoegen bij de uitleenbalie in de UB.

Met alle gevaren vandien. Want het is niet ondenkbaar dat de onderzoeker onderweg een collega tegen het lijf loopt. Een eenvoudige groet (hand opsteken, hoofdknik, eventueel een gesproken 'Hallo' of 'Dag') moet er uiteraard vanaf kunnen, maar een praatje kan toch eigenlijk niet. Voor je het weet, is er zomaar een kwartier voorbij. Dat betekent dat er twee keer vijftien minuten, dus in totaal een half uur, in de blauwe lucht verdwijnt. Een eenvoudig rekensommetje leert dat er dagelijks een volle werkdag van acht uur verloren gaat, indien 32 personen een babbeltje met elkaar maken. Gelukkig hebben wetenschappers een hoog arbeidsethos: voor de wetenschap zal alles moeten wijken. Per dag zal er hooguit een uurtje in het niet verdwijnen.

Sleutelslepen

Nu dreigen nieuwe gevaren! Gaf men tot voor kort veelal college in het gebouw van de eigen Op-leiding of in de naaste omgeving, heden ten dage zwerven docenten en studenten elk uur over het Witte-Singel-Doelen-terrein. Nog afgezien van het gevaar dat collega's met elkaar aan de praat raken of dat een docent aangesproken wordt door een student, loert er een nog groter gevaar. Immers, docenten moeten de sleutel voor 'hun' zaal ophalen bij de centrale balie in de Broodrooster (*olim* LAK-, *nunc* Lipsius-gebouw). Dat betekent verlies van kostbare tijd.

Eén voorbeeld moge hier volstaan, uiteraard volstrekt denkbeeldig. Om 11.00 uur moet een neerlandicus twee uur college geven bij Frans. Naar de overkant lopen, sleutel halen en terugkwieren kost zo'n vijf minuten, en na twee uur college nogmaals vijf minuten. Dus in totaal tien minuten. Nu moet een andere neerlandicus om 13.00 uur in dezelfde zaal aan de bak. Ook hij is weer tien minuten kwijt. En tenslotte is die zaal om 14.00 uur toegewezen aan weer een neerlandicus. Wederom gaan tien minuten in rook op. In totaal gaan dus dertig minuten verloren. Neerlandici nemen geen uitzonderingspositie in. Ik schat dat de beschreven sleutelhalerij dagelijks drie keer voorkomt. Wekelijks gaan er aldus $3 \times 5 \times 0,5 = 7,5$ uur verloren. Een semester telt 13 weken, het academisch jaar 26. Op jaarbasis gaan er dus 195 uur verloren, ofwel ruim 5 werkweken van 38 uur!

Frisse neus

Na deze rekensom was ik verbijsterd. Dit kan niet waar zijn! Ik kan me eenvoudigweg niet voorstellen dat beleidsmakers en andere papierschuivers dit niet gezien zouden hebben. Nee, er moet een andere verklaring zijn.

Volgens mijn bescheiden mening hebben de universitaire managers - na urenlange vergaderingen op het scherp van de snede - besloten het beleid stiekem om te gooien. Docent-wetenschappers dienen af en toe eens een frisse neus te halen. Weinig beweging leidt tot vervetting van het lichaam. Daarom moeten zij hun ivoren torentjes op gezette tijden verlaten. De Leidse universiteit, het Europese Harvard, draagt er zorg voor dat docent-wetenschappers geestelijk en lichamelijk in tiptop conditie verkeren. De oude Romeinen zeiden het al: *een gezonde geest in een gezond lichaam.*

Ludo Jongen

Amersfoort, Gabriël van Onze Lieve Vrouw der Smarten MMIV

Beste Metaal-lezers,

Ik sta vandaag voor een moeilijke taak, waarvan ik mij evenwel met plezier zal kwijten. Ik schrijf speciaal voor u een recensie over een meesterwerk dat een belangrijke bijdrage levert aan de neerlandistiek in het algemeen en de taalbeheersing in het bijzonder. Voordat ik tot de kern van dit stuk, de bespreking van het meesterwerk overga, vraag ik u deze eerste zinnen even te laten bezinken.

Is de bovenstaande passage volgens u een goede inleiding? Ik loop er zelf niet echt warm voor, maar zij bevat wel de drie functies die volgens de klassieke retorica in elke inleiding vervuld moeten worden:

attentum parare, ofwel de aandacht trekken (dit heb ik geprobeerd met de woorden 'meesterwerk' en 'belangrijke bijdrage');

benevolum parare, of: welwillendheid wekken, het publiek voor je innemen ('beste lezer', 'moeilijke taak', 'speciaal voor u');

docilem parare, ofwel begrip kweken door bijvoorbeeld het onderwerp aan te kondigen (de kern is de bespreking van een meesterwerk).

Ook twintigste-eeuwse adviesboeken noemen deze functies van de inleiding. Zowel de 'klassieken' als de 'moderneren' benadrukken in hun adviezen het belang van een goede inleiding en raden sprekers aan er veel energie in te steken.

Die laatste goede raad hebben Jaap de Jong

Bas Andeweg (1952) studeerde af in de Taalbeheersing aan de Universiteit van Utrecht bij Jan de Vries. Hij werkt als universitair docent aan het Instituut voor Techniek en Communicatie van de TU Delft.

Jaap de Jong (1961) studeerde Taalbeheersing aan de Universiteit Leiden en studeerde af bij Toine Braet. Hij werkt als universitair docent Taalbeheersing in Leiden, waar hij eveneens coördinator is van de PraktijkStudie Journalistiek en Nieuwe Media.

Joanne Klumpers (1976) studeerde taalbeheersing in Leiden. Na haar afstuderen in 2000 werkte ze twee jaar als taaladviseur bij het Genootschap Onze Taal. Tegenwoordig is ze werkzaam bij het Nederlands Debat Instituut.

en Bas Andeweg op bijzondere wijze opgevolgd. De energie die zij staken in de inleidingen van toespraken, leidde in mei 2004 tot de publicatie van hun proefschrift *De eerste minuten. Attentum, benevolum en docilem parare in de inleiding van toespraken*.

Deel één van het proefschrift brengt een deel van de klassieke retorica voor het voetlicht. De heldere schrijfstijl en vele voorbeelden maken het stuk zeer leesbaar. Van de welsprekendheidscultuur, via verschillende soorten toespraken en onderdelen van de toespraak komt de lezer uit bij de inleiding, mogelijke inleidingstechnieken en adviezen over het gebruik daarvan. Een samenvatting van de twintigste-eeuwse inleidingsadviezen laat vervolgens zien dat de moderne literatuur weinig toevoegt aan de klassieke inleidingsadviezen. Wat moderne

Bij de sectie Taalbeheersing werken momenteel:

Naast Jaap de Jong (zie auteurskauler) bestaat de sectie uit Toine Braet, Henrike Jansen, Korrie Korevaart en Assimakis Tseronis. Hoofddocent van de sectie is **Toine Braet** (1942). Hij is tevens bijzonder hoogleraar Geschiedenis van de retorica aan de Universiteit van Amsterdam. Hij promoveerde in 1984 op *De klassieke statuus in moderne perspectief: een historisch-systeematische bijdrage tot de argumentatieloor*. Hij verzorgt in de sectie vooral het retorische onderwijs en werkt op het ogenblik aan een beschrijving en interpretatie van vroeg retorische werken vanuit (modern) argumentatietheoretisch perspectief.

Henrike Jansen (1971) promoveerde in 2003 aan de Universiteit van Amsterdam op *Van uitgeleide strokking: een pragma-dialectische reconstructie van a contrario argumentatie in het recht*. Zij verzorgt binnen de sectie onderwijs in de retorica en de argumentatietheorie. Haar onderzoek moet meer licht gaan werpen op de argumentatietechniek *reductio ad absurdum*.

Korrie Korevaart (1955) promoveerde in 2001 op *Zijlen en zonsknoopen. Literaire kritiek in de Nederlandse dag-, nieuws- en weekbladen 1814-1848*. Ze houdt zich in de taalbeheersingssectie bezig met onderwijs en onderzoek op het terrein van gender in taal en tekst.

Vanaf september 2004 is **Assimakis Tseronis** (1975) aio bij de sectie, met Ton van Haften als promotor. Hij gaat onderzoek doen naar de talige indicatoren bij het strategisch manoeuvreren met de bewijslast.

Attentumtechnieken	Benevolumentechneken	Docilementechneken
Klassieke adviezen Het belang van het onderwerp benadrukken Letterlijk om aandacht vragen Beloven het kort te houden Iets geestigs presenteren Stijlmiddelen met mate gebruiken Aanspreken van denken Imaginair persoon opvoeren Historisch voorbeeld Vergelijking en metafoor Ironie Woordspeling Moderne adviezen Anekdote Uitslagende bewering doen Citaat Vraag Actuele invalshoek Aanbief Omstandigheden, tijd, plaats, personen Raadsel Beeld- en geluidseffecten Voorbeeld Rollespel en pantomime Tuit Spreekwoord	Klassieke adviezen <i>Ab intra persona</i> Zichzelf geloofwaardig voorstellen De eigen partij prijzen Indruk wekken improviserend te spreken Vooroordelen tegen spreker wegnemen De uitslagpositie innemen <i>Ab adversariaten persona</i> Zwart maken van de tegenstander Verdachte eigenschappen prijzen <i>Ab iudice persona</i> Vleien en prijzen Het gemeenschappelijke benadrukken Het publiek bang maken of geruststellen <i>A cause</i> Lichtpunten van een zaak noemen Verantwoordelijkheid voor een ongunstige zaak afschuiven <i>Ovring klassieke benevolumentechneken</i> Begrip vragen voor gebrekkige toespraak Een prijzenswaardig persoon prijzen Moderne adviezen Bedanken inleider	Klassieke adviezen Kern van de zaak geven (stelling of standpunt) Aankondiging van hoofdpunten (partitie) Korte voorgeschiedenis van een zaak geven: narratio Moderne adviezen Onderwerp noemen Definitie geven Huishoudelijke mededelingen Van algemeen naar bijzonder

Tabel 26 uit *De eerste minuten: overzicht van moderne en klassieke inleidingstechnieken*

adviseurs wel meer dan hun klassieke voorgangers doen, is bepaalde zaken afraden, zoals het gebruik van het clichébegin en het excuus.

Sprekersreputatie

Andeweg en De Jong zijn erin geslaagd de enorme hoeveelheid adviezen en inleidingstechnieken zodanig in kaart te brengen, dat hun boek als handzame inspiratiebron kan dienen voor sprekers en speechschrijvers.

Vóór de publicatie van *De eerste minuten* bestond zo'n helder overzicht nog niet, maar de adviezen waren er al wel. Trokken sprekers zich bij het houden van een toespraak zich iets van die inleidingsadviezen aan? Die vraag beantwoorden Andeweg en De Jong in deel twee allereerst voor ingenieurs. Deze professionals houden regelmatig (één keer per twee, drie weken) een toespraak of presentatie, maar hebben geen al te beste sprekersreputatie. Het hoofdstuk over inleidingen van ingenieurs begint ook met het (anonieme) citaat: "Technici spreken vierkant, en zo praten en schrijven ze ook."

Ingenieurs geven zelf aan weinig belang te hechten aan de inleiding. En aan de adviezen op dit

gebied laten ze zich weinig gelegen liggen, zo blijkt uit de onderzoeksresultaten: aandachttrekkers kom je sporadisch tegen, benevolumentechneken zijn ook schaars. Maar de docilementechneke wordt in maar liefst 77% van alle inleidingen vervuld. Wie een presentatie van een ingenieur bijwoont, kan in de eerste minuten vooral aankondigingen van de hoofdpunten, huishoudelijke mededelingen en definities verwachten.

Nederlandse bewindspersonen daarentegen moeten van hun speechschrijvers in de inleiding vooral de aandacht van het publiek trekken en dus attentumtechnieken gebruiken. Grappen zijn uit den boze, maar citaten en anekdotes, die ingenieurs liever achterwege laten, voeren bij de professionele sprekers juist de hitlijst aan. Waar ingenieurs zeggen weinig tijd te steken in de voorbereiding van hun inleiding, maken speechschrijvers hier veel werk van. Om de tegenstelling tussen de toespreken van ingenieurs en bewindspersonen compleet te maken: de functie die speechschrijvers het minst belangrijk vinden, realiseren ingenieurs het vaakst: de docilementechneke.

Met de deur in huis

Om tot deze conclusies te komen, hebben Andeweg en De Jong ingenieurs en parlementaire speechschrijvers vragenlijsten laten invullen en toespraken geanalyseerd. Ze presenteren hun resultaten in het proefschrift en op de bijbehorende cd-rom fraaier dan we van de meeste alfa's gewend zijn. De resultaten geven bovendien stof tot overpeinzing: kan het verschil in gebruikte technieken tussen bewindspersonen en ingenieurs ook verklaard worden door een verschil in het onderwerp van hun toespraken? Moeten ingenieurs bij speechschrijvers in de leer, of zeggen ingenieurs misschien precies datgene wat hun publiek graag wil horen? Andeweg en De Jong kunnen nog lang op dit onderwerp voortborduren. Naar eigen zeggen hebben ze alweer ideeën voor nieuwe gezamenlijke projecten en misschien is deel drie van *De eerste minuten (Experimenten)* daar wel een voorproefje van. De belangrijkste conclusie van een van de experimenten: een goede inleiding zorgt ervoor dat toehoorders geconcentreerd naar een toespraak luisteren. Na een magere inleiding zijn toehoorders sneller afgeleid. Een spreker die met de deur in huis valt en zijn kernboodschap niet behoorlijk inleidt, zal aan de borreltafel dus niet zo snel geciteerd worden.

Speechschrijversdiploma

Voor neerlandici met schrijftalent en gevoel voor politieke en bestuurlijke verhoudingen zijn de passages over het speechschrijversvak misschien wel interessanter dan alle onderzoeksresultaten. De Jong en Andeweg lichten een tipje van de sluier van dit jonge beroep op. In 1995 waren er in Nederland nauwelijks speechschrijvers, tegenwoordig heeft elk ministerie zijn eigen speechschrijvers. Een diploma is er in Nederland nog niet; iedereen kan dus solliciteren! Wilt u toch eerst leren hoe u de toespraken van premier Balkenende kunt verbeteren? Dan moet u misschien wel naar de Verenigde Staten, waar het metier al veel ouder is en waar speechschrijvers veel meer ervaring hebben. Helaas vertelt *De eerste minuten* weinig meer dan dat het aanzien van het vak in de VS 'vaag en twijfelachtig' is. Ik zou graag meer te weten te komen over de speechschrijverspraktijk van een land dat memorabele toespraken als *Ich bin ein Berliner* heeft voortgebracht. Of zouden J.F. Kennedy, Reagan en Clinton hun eigen speeches hebben geschreven?

Joanne Klumpers

Bas Andeweg en Jaap de Jong: *De eerste minuten - Attentum, benevolum en docilem parare in de inleiding van toespraken*. Den Haag: Sdu Uitgevers, 2004. 566 blz. ISBN 90-12-10088-7. Euro 35,00. www.deeersteminuten.nl

Een uitgebreid interview met Jaap de Jong is te vinden op de website van Siegenbeek: www.siegenbeek.nl

LOFZANG OP EEN DOCENT

'Karel'

Op de wijze van: Stef Bos: "Pappa"

Je hebt een zelfde hobby
En dat is de liefde voor het vak
Vroeger zei je mij niks
Vroeger zei ik jou niks
Maar ik heb die liefde toch gevonden
En we werken met elkaar
En we hebben eenzelfde doel
Voor alles wat jij zegt
Ken ik een soortgelijk gevoel
Karel, ik lijk steeds meer op jou

Je bent de geestelijk vader
Van het Nieuw Nederlands Peil
Jij wil er voor vechten
Ik wil er voor vechten
En je zal wel blijven knokken
Voor een groter ledental
De pijp die je rookt
Die onder jouw snor vandaan komt
Ik ruik hem ook
Maar dan alleen
In jouw buurt
Want Karel, ik lijk steeds meer op jou

En soms ga jij naar België
En dan mogen wij weer mee
Maar dat smurken
Je houdt iedereen wakker
Ach, het geeft niet
We bewaren pais en vree
Je bent heel zelfverzekerd
En je weet wel wat je wil
Ik kan dat goed begrijpen
Ik wil minstens evenveel
Ja, Karel, ik lijk steeds meer op jou

En jij bent mijn docent
Dus jij mag mij begeleiden
En ik ben de student
Dus we komen elkaar na mijn scriptie
Na mijn scriptie nog wel tegen
Maar Karel,
Daarna verlaat ik jou
O, Karel, toch houd ik dan van jou!

Gezongen op het N.N.P.-Open Podium door Niels Verwers en Paul Stobijk, d.d. 3 april 2001, Visser 't Hofst Lyceum, Kagerstraat te Leiden

Zaalberg

In mijn eerste studiejaar woonde ik de hoorcolleges oudere letterkunde bij van Zaalberg. Ik herinner me vooral dat hij gekoesterde uitgaven toonde en diep inging op de interpretatie van woorden en zinnen.

Zaalberg was een filoloog, een man van de oude stempel. Eens kwam ik hem tegen in de binnenstad. Hij beklom met zijn fiets juist een van de steilste bruggetjes van Leiden. Ik groette hem en hij, met één hand aan het stuur nu, nog steeds klimmend, groette terug door even zijn hoed te lichten. Ik verwonderde me over het gemak waarmee hij zich in evenwicht hield. Dat hij niet volstond met een hoofdknikje, tekent zijn gehechtheid aan beschaafde rituelen. In mijn derde jaar zat ik bij Zaalberg in een werkgroep. Ik was lid van groep A, een klasje van erg brave en ijverige studenten. Er heerste een aangename sfeer en bij de tweede of derde bijeenkomst richtte een van ons zich tot de hoogleraar, die ons telkens had aangesproken met 'meneer' en 'juffrouw', en zei: "Professor, we zouden het eigenlijk prettig vinden als u ons bij onze voornaam wilt noemen." Het bleef enkele ogenblikken stil. Toen hij dit ongebruikelijke verzoek had verwerkt, zei Zaalberg, duidelijk getroffen: "Zou u dat heus prettig vinden? Goed, dat is dan afgesproken. Noemt u mij dan maar 'meneer'." We hoefden niet meer 'professor' te zeggen, maar konden volstaan met 'meneer'.

In mijn vierde studiejaar had ik me ingeschreven voor een kandidaatswerkgroep oudere letterkunde waarvoor zich uiteindelijk slechts vijf studenten aanmeldden, van wie er echter één afviel. We behandelden het werk van de romanticus Adriaan van der Hoop jr. Wegens de geringe omvang van de groep kwamen we bijeen in Zaalbergs ruime werkkamer op het Levendaal. Onze werkgroep kreeg allengs een intimiteit waarin Zaalberg soms door zijn schild van geleendheid heen brak. Zo gebeurde het dat een oudere assistent van Bert van Selm afscheid nam van de vakgroep, omdat hij corrector werd bij een uitgeverij. Zaalberg vertelde ons dit en liet er meteen op volgen: "Ik ben erg jaloeers op hem, want het corrigeren van drukproeven is het enige werk waar ik echt goed in ben." We lachten wat schaapachtig, niemand durfde iets te zeggen.

Als je bij Zaalberg tentamen deed, stelde hij allereerst de vraag of je wilde roken. Hierbij wees hij op een keur aan sigaren en sigaretten. Dat was zijn manier om studenten op hun gemak te stel-

Kees Snoek (1952) doceerde - na zijn studie aan de Universiteit Leiden - Nederlandse taal, literatuur en cultuur aan universiteiten in de Verenigde Staten, Indonesië, Nieuw-Zeeland en Frankrijk. Momenteel is hij voor één jaar verbonden aan de Sorbonne in Parijs als buitengewoon hoogleraar. In 1990 is Snoek in Leiden gepubliceerd op het proefschrift *De Indiëse jaren van E. de Perrot*. In maart 2005 verschijnt van zijn hand bij Nijgh en Van Duijn de langverwachte biografie van E. de Perrot: *E. de Perrot, het leven van een smalle man*.

len. Hij stond bekend als formeel in de omgang, maar soms gaf hij zich met gespeelde deftigheid bloot. Op een keer zag een student-assistent hoe de hooggeleerde vanuit zijn werkkamer mijmerend naar buiten keek, waar op het platte dak een schaars geklede dame lag te zonnen. De student-assistent deed alsof hij het niet had gemerkt. Zaalberg, die zijn verlegenheid opmerkte, zei hem: "Ja, meneer Van Sorgen, op mijn leeftijd mag je blij zijn met elke vierkante centimeter!"

"Op mijn leeftijd mag je blij zijn met elke vierkante centimeter!"

Zaalberg nam in 1975 afscheid van Leiden. Na de studie heb ik met een zekere regelmaat met hem gecorrespondeerd. Hij bleek het tegendeel van een onthechte geleerde. Zo kon hij zich kwaad maken over het Surinaamse regime, met zijn 'onbestrafte, onberechte moordenaars' en over de 'veemmoorden' van het Indonesische regime, dat nota bene door Nederland werd gesteund. Na zijn verhuizing naar huize Rustenborch in Oegstgeest heb ik Zaalberg en zijn vrouw een keer opgezocht. Met een soort van bittere trots vertelde hij dat zij als enigen in het gebouw waren geabonneerd op *NRC-Handelsblad*. Wel deed hij er nu langer over om die uit te lezen. Bij de dood van Carlo Allard Zaalberg denk ik niet alleen aan de geleerde die hij was, maar ook aan zijn epistolaire kwaliteiten en zijn innemende persoonlijkheid. Had ik een hoed, ik nam hem af.

Kees Snoek

Neerlandistiek wereldwijd

Er zijn over de hele wereld in totaal 217 universiteiten en andere instellingen voor hoger onderwijs waar Nederlands gegeven wordt. Gegevens over deze buitenlandse instituten en de (Nederlandse medewerkers) zijn te vinden in een handzaam roze boekje, uitgegeven door de *Internationale Vereniging voor Neerlandistiek* (IVN). Deze gids is te vinden en in te zien op het secretariaat van onze opleiding, maar wordt eigenlijk maar nauwelijks gebruikt. Dat is jammer, want over de gehele wereld wonen en werken neerlandici - onder wie zo'n 15 Leidse alumni - voor wie persoonlijke contacten met hun vakgenoten en -gebied, een verrijking voor hun opleiding betekent. En dat is iets waarvan neerlandici, bezig binnen het eigen taalgebied, vaak geen weet hebben.

Wie voor vakantie of zaken naar Los Angeles, Warschau, Tel Aviv, of Ithaca gaat, loopt daardoor een unieke kans mis om kennis uit te wisselen met buitenlandse vakgenoten en studenten. Zo hebben we op mijn vakgroep in Budapest in het kader van Nederlandstalige cultuur in ruime zin een collegereeks 'Een kijkje in de keuken'. Daarin houden moedertaalsprekers een voordracht

over hun vakgebied. Dat hoeft niet specifiek de neerlandistiek te zijn. Een journalist die over de organisatie van de media vertelt, een begrafenisondernemer die Nederlandse vormen van rouw en rouwverwerking uitlegt, een ambtenaar die de politieke implicaties van beleidsadviezen verheldert, maar ook de vrouw of man die enthousiast vertelt over de laatste roman van Rascha Peper; zij zijn vaak zeer welkom, evenals Nederlandstalig materiaal voor de bibliotheek.

Wie geïnteresseerd is (alumnus en student), willen we als Buitenlandcommissie van Siegenbeek graag grondiger op de hoogte brengen van mogelijkheden (en moeilijkheden - want die zijn er ook) tot contact. Schrijf je in door een e-mail te sturen naar buitenland@siegenbeek.nl. Voor algemene informatie kun je terecht op www.ivn.nl.

Namens de Commissie Buitenland van Siegenbeek,

A. Agnes Sneller

Siegenbeeks eerste alumnidag

De eerste alumnidag van Leidse neerlandici kan geslaagd genoemd worden. Zo'n zeventig alumni kwamen op 24 april naar het Lipsiusgebouw in Leiden voor een gevarieerd programma van lange en korte lezingen.

Waar een bul Neerlandistiek allemaal toe kan leiden, werd duidelijk in zes voordrachten van alumni over hun ervaringen na de studie. Aan de hand van de vraag 'welke betekenis heeft de studie Nederlands nu nog voor je' kwamen twee leraren, een bibliothecaris, een commercieel adviseur bij Shell, een tekstschrijver en een songwriter aan het woord. Dit leverde een bont geschakeerd geheel op aan ervaringen, kritische en relativerende opmerkingen, lofzangen op de studie en herinneringen aan de studietijd.

Dat er ook nog wetenschap bedreven werd, bewezen twee lezingen van Agnes Sneller/Agnes Verbiest en Peter van Zonneveld over respectievelijk foute focalisaties en enkele anekdotes over hoogleraar Siegenbeek.

Een mooie aanvulling op het programma vormde de uitreiking van het eerste nummer van *Metaal*. Siegenbeekvoorzitter Coen Gelinck reikte het eerste exemplaar uit aan oud-student Kees Thomassen, die de eerste was om zich aan te melden als lid van Siegenbeek.

En tenslotte werden natuurlijk oude contacten aangehaald en nieuwe aangegaan in de pauzes en tijdens de geanimeerde borrel waarmee de middag werd afgesloten. Kijk voor een uitgebreid verslag van de voordrachten op www.siegenbeek.nl.

www.siegenbeek.nl

De verstandige kok

In jaargang 17 en 18 (1983-1984) van *Meta* schreef Karel Bostoën regelmatig een kookbijdrage met recepten uit Nederlandse kookboeken uit de periode 1500-1800. Deze recepten waren door de samensteller zelf in de praktijk getest en gingen vergezeld van een uitgebreid anekdotisch verslag. Een fragment uit een recept voor 'hu(t)spot'. Niet alleen lekker op 3 oktober, maar een typisch herfst- en wintergerecht. Karel schrijft er het volgende over: 'Het uitverkoren recept werd ontleend aan *De Verstandige Kok: Of Sorgvuldige Huysboudster* uit 1661. De bereiding van *Huspot* die hier aan de orde komt, heeft veel weg van die van de bekende *Olla Podrida*. Deze *Olla Podrida* is een oude Spaanse schotel waar onder andere Don Quijote reeds dol op was en die op zijn beurt weer is ontleend aan een oude, joodse schotel. De samenstelling van deze stampot werd onder de Inquisitie gewijzigd; varkensvlees werd eraan toegevoegd opdat 'de Solgvuldige Huysboudster' hiermee openlijk zou te kennen geven dat zijn gezin christen was en niet (langer) joods). *Olla Podrida* (lett.: bedorven pot) bevat verschillende vlees- en groentesoorten en is daardoor tamelijk overdadig. De zeventiende-

eeuwse Hollandse variant, de *Huspot*, is daarentegen heel wat soberder; niettemin blijft het een stevig maal.'

Karels oordeel over het resultaat:

'Deze Hollandse *Olla Podrida* beviel goed, hoewel het gerecht inderdaad het luchtje van bederf uitwalmde dat onherroepelijk met de gekookte koolsoorten verbonden is. Voor het 'sop' heb ik witte wijn gebruikt waarin ik de rozijnen eerst een half uur lang heb laten wellen. Toen dit sop was toegevoegd, was de lucht al een stuk beter. Kortom, het was de kool wel waard!'

U vindt het recept op de achterpagina

STUDIEVERENIGING N.N.P. - EEN DOORSTART

In 1997 zijn Anneke Wurth en Niels Verwers gevraagd zitting te nemen in het bestuur van het NNP (geen typfout). Allebei zijn ze vereerd en zonder na te denken stappen ze in een avontuur dat Nieuw Nederlands Peil heet. Het NNP, de kleine 'p' blijkt op dat moment voor 'passie' te staan, vertoont stuip trekkingen voor het lijkt te gaan overlijden.

Karel Bostoën – Anneke en Niels hebben allebei nog nooit eerder college van de goede man gehad – ziet zijn kans schoon weer enige grip op het losgeslagen NNP te krijgen. Op miraculeuze en ook fabelachtige wijze stappen de laatste leden van een oud bestuur op en met grote vraagtekens kijken Anneke en Niels naar Karel. Een olijk gezicht, met twee fronsende wenkbrauwen, twee twinkelende ogen en een snor waaronder een pijp uit een mond steekt, kijkt ons blij aan. Een kast in kamer 105a gaat open en kennelijk heeft Karel een deel van het NNP-archief in zijn beheer.

Het op het eerstejaarsweekend gespotte potentieel nieuwe bestuurslid, Paul Stolwijk, laat zich makkelijk overhalen tot het bestuur toe te treden. De daaropvolgende buitenlandexcursie naar Brugge wordt groots aangepakt. Ludo Jongen en Karel Bostoën leiden de liefhebbers naar diverse plekken van literatuur, cultuur (waarbij Karel graag zijn opgelopen slaaptekort goedmaakt) en Vlaamse bollekes. Die laatste vinden gretig aftrek bij een groot deel van de groep.

Het anderhalve jaar dat erop volgt, tekent de vooruitgang van het Nieuw Nederlands Peil. Karel steunt ieder initiatief en statuten worden zelfs opgesteld. Karel lijkt weer de geest in de studievereniging te blazen, zoals hij ooit deed ten tijde van de oprichting van de 'Aktiviteitsraad'. Een geestelijk vader van het NNP zal gemist worden bij het afscheid van Karel Bostoën.

*Niels Verwers
Anneke Wurth
Paul Stolwijk*

Vakblad Taal Online

Praktische taal- en communicatieadviezen

Vakblad Taal

EDITIE 1, FEBRUARI 2002

PRAKTISCHE TAAL- EN COMMUNICATIEADVIEZEN

KLIK NAAR

Actueel / Taaltrends
Taaltaf: Zesvuldig formuleren
Tekstsoort: Herbe instructie
EIBO: Moelijke overvragen
Taal CAO
Checklist: Samenstellingen
Trends: de Hele Taal

Een beter begin

Tips voor de opening van uw zakenbrief

Hoe moet je een delijke openingszin mogelijk aan de chronologische te hebben. Hoe z

Rob Doeve

Samenstelling en redactie

Eric Tiggeler

Uitvoering Online

Frequentie 12 keer per jaar

Bestelcode VBTAALONL

Prijs jaarabonnement

€ 47,- excl. BTW

Vakblad Taal is het eerste online magazine over taal en communicatie. Vakblad Taal is vlot geschreven en direct toepasbaar in uw werksituatie.

Op Vakblad Taal Online vindt u maandelijks een nieuwe editie van het magazine en het archief met alle reeds verschenen nummers. Ook kunt u op thema zoeken in het register. Op de site treft u nieuws aan, interessante lezersaanbiedingen en links naar relevante sites.

Wat biedt Vakblad Taal Online?

- 12 edities per jaar
- artikelen over stijl, grammatica, spelling, communicatie en andere taalonderwerpen
- praktische tips voor verschillende tekstgenres (brief, e-mail, rapport, persbericht)
- boekbesprekingen en taaltrends
- betrouwbare informatie, samengesteld door een zeer ervaren redactie

Wat kunt u als abonnee verwachten?

- maandelijks een e-mailbericht zodra de nieuwste editie online is
- toegang tot alle eerder verschenen edities van Vakblad Taal via het archief
- zoekmogelijkheid in eerder verschenen edities via het register
- informatie over nieuwe taalpublicaties van Sdu Uitgevers op de Nieuwspagina
- iedere maand een lezersaanbieding op de Nieuwspagina

Abonnee worden?
Meer informatie?
Kijk op
www.vakbladtaal.nl

toonaangevend in taal

Sdu UITGEVERS

Om een Huspot te stoven van alles

Neemt een Capoen, Schapen-vlees, Osse-vlees, en Verkens-vlees, een Endvogel of Smient, en Saussijsen;

Dit al t'samen in een pot te vuur gedaan, van pas gesouten, en schoon geschuymt, en murruw gekookt;

Dan te samen met langachtig sop te stoven geset, met wat Gember en Peper, en doet er by Savoy-kool, eerst opgekookt, en dan t'samen laten stoven.

Voor moderne bereidingswijze van dit recept: zie *Meta* 18 (1983-1984) afl. 5, p. 31-33 of www.siegenbeek.nl.

De Verstandige Kok, of Sorgvuldige Huyshoudster. Ed. Stichting 'Vrienden van Archief en Librije' (Gouda, 1982). Editie naar het exempl. 542h uit GA te Gouda.